JAK STUDENTI UČITELSTVÍ OPRAVUJÍ ODPOVĚDI ŽÁKŮ PŘI VÝUCE NA PRAXI: OD ZAMĚŘENÍ NA UČEBNÍ MATERIÁL K ZAMĚŘENÍ NA ŽÁKA

HOW PRE-SERVICE TEACHERS CORRECT LEARNER ANSWERS DURING THEIR PRACTICUM: FROM ORIENTING TO TEACHING MATERIALS TOWARDS FOCUSING ON THE LEARNER

František Tůma[1] **a Kateřina Lojdová**[1]

[1] Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Příspěvek se zaměřuje na opravování odpovědí žáků, jež představuje specifickou oblast praktik používaných studenty učitelství angličtiny na praxi. Konverzačněanalytický příspěvek vychází z videozáznamů výuky studentů učitelství a srovnává způsoby, jakými studenti učitelství opravovali odpovědi žáků při kontrole cvičení na začátku praxe a na jejím konci. Podrobný rozbor nahrávek ukázal, že zatímco na začátku praxe studenti učitelství během oprav spoléhali na formát cvičení v učebním materiálu, na konci praxe byl zřejmý příklon k učení žáků, jejich odpovědím a specifikům.

Klíčová slova: *opravování, interakce ve třídě, učební materiály, žákovská diverzita, výuka angličtiny jako cizího jazyka, konverzační analýza*

Abstract

This paper focuses on the correction of learner answers, which represents a specific area of practices employed by pre-service teachers of English in their school placement. This conversation analytic paper builds on video-recordings of lessons taught by pre-service teachers at the beginning and at the end of their school placement. The detailed analysis showed that whereas at the beginning the pre-service teachers tended to rely on the task format in the teaching material, towards the end an inclination towards students' learning, answers and specifics was observed.

Keywords: *correction, classroom interaction, teaching materials, student diversity, teaching English as a foreign language, conversation analysis*

1 Úvod

Cvičení, jejichž cílem je, aby si žáci procvičili probírané učivo (např. gramatiku, slovní zásobu) nebo ověřili porozumění, jsou běžnou součástí jazykové výuky. Při kontrole odpovědí je potom klíčové, aby došlo k opravě nesprávných odpovědí, což může umožnit žákům osvojit si probírané učivo. Analýza se zaměřuje právě na to, jak studenti učitelství anglického jazyka na praxi ve frontální výuce opravují žákovské odpovědi, a odpovídá na otázky: Jak studenti učitelství prováděli opravy? Jaké jazykové, tělesné a materiální prostředky používali? Jak zahrnují do opravování žákovskou diverzitu? Jak se lišily opravy na začátku a na konci praxe?

2 Teorie

Příspěvek vychází z multimodální konverzační analýzy (Goodwin, 2018), která umožňuje podrobně zkoumat průběh interakce s ohledem na jazykové, tělesné a materiální prostředky použité samotnými účastníky. Zatímco existuje řada studií zabývajících se tím, jak ve frontální výuce učitelé a žáci provádějí opravy, studie zohledňující tělesnou a materiální stránku interakce nejsou tak běžné. Některé nicméně ukazují, že učitelé se mohou při opravování žákovské odpovědi vztahovat k prováděnému cvičení nejen psaním na tabuli a ukazováním, ale také podtrháváním, číslováním a nadepisováním položek na tabuli (Majlesi, 2018). Více pedeutologicky zaměřené studie, vycházející spíše z pozorování, rozhovorů nebo deníků, ukazují, že učitelé na počátku své profesní dráhy mají tendenci používat výukové materiály tak, jak byly navrženy, přičemž příliš neberou ohled na žákovskou diverzitu (např. Tsui, 2005). Nicméně studie zabývající se podrobně takovými aspekty interakce ve výuce studentů učitelství dosud chybí.

3 Metodologie výzkumu

Nahrávky pro tuto analýzu byly pořízeny v rámci etnografického výzkumu, jedná se o soubor 16 hodin kontaktní výuky vedené třemi studenty učitelství

angličtiny ze začátku praxe (podzim 2019) a 14 výukových hodin kontaktní výuky z konce praxe (podzim 2020); většina záznamů byla pořízena jednou kamerou snímající učitele a druhou kamerou snímající žáky. Nahrávky byly přepsány a byly na nich identifikovány sekvence, v nichž během kontroly cvičení došlo k opravě žákovské odpovědi. Transkripty těchto sekvencí byly rozšířeny o relevantní multimodální aspekty (Mondada, 2018) a podrobně analyzovány repliku po replice s ohledem na použití jazykových, tělesných a materiálních prostředků během opravy žákovské odpovědi, a také s ohledem na sekvenční aspekty zachycených interakcí. Do analýzy byly zahrnuty také použité učební materiály, ke kterým se účastníci pozorovatelně vztahovali. Zvlášť byly analyzovány sekvence ze začátku a konce praxe; zjištění z obou těchto období byla následně porovnána.

4 Výsledky

Analýza ukázala, že na začátku praxe se studenti učitelství při opravování žákovských odpovědí běžně vztahovali k formátu cvičení, čímž obvykle dovedli žáky k dokončení opravy. Tyto sekvence zahrnují pokyny například ke spojování slov nebo vyplnění obou vynechávek; tyto pokyny byly doplněny ukazováním, pohledem na zdviženou učebnici a gestikulací. Kromě toho analýza ukázala, že byly opravovány i takové odpovědi, které sice byly přijatelné, ale nebyly uvedeny v příručce pro učitele jako správné.

Na konci praxe bylo běžnější, že studenti učitelství reagovali více specificky na odpovědi konkrétních žáků. Namísto „technicistního“ opravování podle formátu cvičení opravné sekvence zahrnují vysvětlení probírané látky doplněné návodnými otázkami. Na základě dlouhodobého pozorování ve vybraných třídách a s oporou o terénní poznámky a výpovědi studentů učitelství vyvozujeme, že poskytnutá opora a rozsah vysvětlení byly zařazeny na základě specifik konkrétního žáka.

5 Závěry a diskuse

Výsledky analýzy rozšiřují poznání v oblasti profesního rozvoje studentů učitelství (např. Tsui, 2005) v tom, že na konkrétních výskytech oprav z přirozeně se vyskytující výuky dokládají počáteční zaměření studentů učitelství

na „technickou" stránku výuky, projevující se orientací k formátu cvičení a ke klíči se správnými odpověďmi (k podrobnějším zjištěním viz Tůma & Lojdová, v tisku), zatímco v závěru praxe (po roce přípravného vzdělávání) je v opravných sekvencích znatelná vyšší orientace k učení se žáků, jejich odpovědím a specifikům, což nasvědčuje tomu, že během pregraduální přípravy studenti učitelství získali vyšší flexibilitu a začali více zohledňovat žákovskou diverzitu.

Přínos zjištění spočívá v detailním konverzačněanalytickém popisu opravných sekvencí, který dosud nebyl pro výuku studentů učitelství na praxi dostupný. Zjištění jsou závažná v tom, že ukazují, jak se mění výukové praktiky studentů v pregraduální přípravě, což dokládá její význam pro výkon učitelské profese.

Poděkování

Příspěvek vznikl při řešení projektu GA ČR (19-06763S). Etnografie diverzity v pregraduální přípravě učitelů. Děkujeme Grantové agentuře České republiky za poskytnutou podporu.

6 Literatura

Goodwin, C. (2018). *Co-operative action.* Cambridge University Press.

Majlesi, A. R. (2018). Instructed vision: Navigating grammatical rules by using landmarks for linguistic structures in corrective feedback sequences. *The Modern Language Journal*, *102*(S1), 11–29. https://doi.org/10.1111/modl.12452

Mondada, L. (2018). Multiple temporalities of language and body in interaction: Challenges for transcribing multimodality. *Research on Language and Social Interaction*, *51*(1), 85–106. https://doi.org/10.1080/08351813.2018.1413878

Tsui, A. B. M. (2005). Expertise in teaching: Perspectives and issues. In K. Richards (Ed.), *Expertise in second language learning and teaching* (s. 176–189). Palgrave Macmillan.

Tůma, F., & Lojdová, K. (přijato k tisku). "There are two gaps, so": Teaching materials as resources for correction in pre-service teachers' EFL classes. *Classroom Discourse.*

SYMPOZIUM

LZE HOVOŘIT O SPRAVEDLNOSTI? NEÚSPĚCH U MATURITNÍ ZKOUŠKY OČIMA MATURANTŮ